

STUDII ȘI ARTICOLE

57 1975/1-2

Pr. Prof. D. Stăniloae

PRIMIREA TRADIȚIEI ÎN TIMPUL DE AZI DIN PUNCT DE VEDERE ORTODOX *

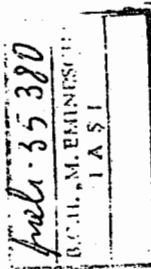
În tema indicată în titlul acesta e implicată întrebarea: Mai poate creștinătatea de azi primi, după opinia ortodoxă, tradiția de până acum în înregime ei și în același mod ca până acum? De aceea pentru a răspunde la întrebarea despre primirea tradiției în timpul nostru din punct de vedere ortodox, credem că trebuie să arătăm întâi ce este tradiția din punct de vedere ortodox? Și cum s-a transmis ea în trecut? De abia după aceea se va putea lua în cercetare întrebarea dacă azi se mai poate primi această tradiție întreagă și în același mod ca până acum. Dacă din această cercetare va rezulta că creștinătatea de azi nu mai poate primi tradiția de până acum întreagă și nici în modul de până acum, vom căuta să stabilim, prin luarea în considerare a necesităților și posibilităților spirituale reale de azi, ce poate primi ea din tradiția de până acum și în ce mod nou, deosebit de cel de până acum?

I. Tradiția din punct de vedere ortodox nu constă numai dintr-o sumă de învățături teoretice ale Revelației necuprinse în Sfânta Scriptură, transmise printr-o comunicare intelectuală, ci într-o transmisie a unor învățături practice despre mântuire, din generație în generație, prin însăși aplicarea lor practică. Revelația ne spune ce a făcut Dumnezeu înainte de Hristos și în Hristos și ce a făcut în Hristos până azi în vederea mântuirii noastre; dar ea ne spune și cum să ne însușim efectul acestor acte ale lui Dumnezeu pentru ca să dobândim de fapt mântuirea. Revelația ne spune nu numai că Hristos este Fiul lui Dumnezeu care s-a întrupat, s-a răstignit și a înviat pentru a noastră mântuire, ci și că El «va fi cu noi până la sfârșitul veacului», prin Duhul Sfânt trimis nouă în ziua Cincizecimii, care ni se va comunica în toate timpurile în Biserica prin Sfintele Taine pentru a ne conduce la tot adevărul și pentru a realiza unirea și creșterea noastră în Hristos până la statura bărbatului desăvârșit.

Tradiția nu e deci numai memoria teoretică a unor învățături ale lui Hristos, necrise în Sfânta Scriptură, ci și trăirea continuă cu El și în El prin Duhul Sfânt. Mai ales aceasta este Tradiția.

Modul în care Hristos ni se comunică prin Duhul Sfânt și modul în care trăim cu El, sau condițiile ce ni se cer ca să trăim cu El și efectele ce le are această trăire cu El, moduri pe care le-a aplicat Biserica încă din timpul Apostolilor, nu sînt descrise în mod direct în cele patru

* Conferință ținută în un coloevlu din Belgia.

Manuscrisele (articole, studii) trebuie însoțite și de un rezumat într-o limbă străină de circulație, în întindere de cel mult 2 pagini (în patru exemplare).

Manuscrisele nepublicate nu se restituie. Colaboratorii sînt rugați să-și păstreze copie de pe manuscrisele pe care le trimit Redacției.

Manuscrisele, cărțile, comunicările oficiale ale Eparhiilor, revistele periodice, abonamentele și orice fel de corespondență privitoare la revistă se trimit pe adresa: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, Intrarea Patriarhiei nr. 9, sectorul V, București, cont 49.8.01.000 — Banca Națională a R. S. României, Filiala sectorului V, cu mențiunea: pentru «Studii Teologice», revista Institutelor teologice din Patriarhia Română.

Evangelii și foarte puțin în Faptele Apostolilor, în cele 14 Epistole ale Sfântului Apostol Pavel și în cele 7 Epistole ale altor Apostoli. Modulurile acestea le-a păstrat Biserica prin Tradiție, ca pilduitoare și normative pentru toate timpurile, ele reprezentând cea mai mare parte a Revelației continuate prin Apostoli, sau singura aplicare practică a Revelației corespunzătoare ei și capabilă să facă Revelația deplin roditoare. Tradiția și deci Revelația sau Hristos cel mîntuitor trăit în cursul generațiilor în modul corespunzător ei. Tradiția este Christum vere tradere et in Christo vere vivere.

Mai precis, tradiția constă în:

Cunoașterea persoanei lui Hristos și a actelor lui mîntuitoare sau a dogmelor în înțelesul lor adevărat, și în aplicarea lor practică prin mărturisire, rugăciune, Taine, viață creștină după voia și pilda lui Hristos. Cunoașterea dogmelor nu e despărțită de mărturisire, de rugăciune, de Taine, de viața creștină după voia și pilda lui Hristos; ele formează împreună un tot prin care se trăiește cu Hristos și în Hristos însuși. Căci prin acest tot lucrează Duhul Sfînt, sau harul lui Hristos în cei ce cred. Tradiția e deci realitatea eficientă a lui Hristos trăită și transmisă continuu. Iar întrucît această predare, primire și trăire nu se poate face decît în Duhul Sfînt, tradiția vie are în ea harul sau lucrarea Duhului Sfînt, ca putere prin care realitatea lui Hristos se transmite și se trăiește. Prin har sau prin Duhul Sfînt se naște credința care dă putere de transmitere, de primire și de trăire continuă a Tradiției. Prin tradiția ca un tot constător din modurile amintite se primește harul și se trăiește din el, adică se transmite, se primește, și se trăiește Hristos. Tradiția e continuarea lui Hristos prin har și prin viața născută din har, sau prin Duhul Sfînt și prin viața în Duhul Sfînt, în generațiile de credincioși sau în Biserica, prin conlucrarea tuturor celor ce-l comunică, îl primesc și-l trăiesc. Căci credincioșii nu stau pasivi în această continuare a lui Hristos prin generațiile lor. Ci ei se fac firul activ, firul încălzit, al acestui curent de viață în Hristos prin mărturisirea, rugăciunea și eforturile lor de conformare spirituală cu Hristos.

Pentru importanța fiecărui element component al tradiției, le vom numi în mod deosebit, fără să le separăm. Tradiția cuprinde:

a) O învățătură crezută și mărturisită despre Dumnezeu și despre lucrarea lui de mîntuire în Hristos. Învățătura nu se separă de credința în ea, sau în ceea ce spune ea și de mărturisirea ei. Învățătura această nu este teoretică, ci practic-mîntuitoare. Ea se referă la Hristos ca persoană activă și la actele Lui mîntuitoare. Ea exprimă convingerea celor ce o transmit și o primesc, mai bine-zis a celor ce trimit și primesc pe Hristos în lucrarea Lui asupra lor, că în El e mîntuirea lor sau asigurarea vieții lor veșnice. Ea e dogmă în acest înțeles de condiție absolută pentru existența lor veșnică, sau în înțelesul de convingere necîntită a credincioșilor că nu se pot mîntui în afara lui Hristos.

b) Învățătura crezută și mărturisită e baza unui cult, sau a rugăciunilor de cerere, de mulțumire și de laudă a lui Dumnezeu cel ce prin Hristos și prin Duhul Sfînt lucrează în noi, în vederea mîntuirii noastre.

Rugăciunea e atît particulară cît și comună. În cazul din urmă ea e cult public. Rugăciunea sau cultul nu e despărțită de învățătura crezută și mărturisită, sau de dogme, mai bine-zis de realitatea lui Hristos cel lucrător în noi prin Duhul Sfînt. Dogmele nu rămîn nefructificate în cult și în rugăciune. În cultul Bisericii Ortodoxe se pune un accent deosebit pe această nedespărțire a dogmelor de cult sau viceversa. Toate imnele Bisericii sînt mărturisiri ale dogmelor mîntuitoare, urmate de rugăciune și de concluzii cu privire la datoria unei vieți duhovnicești. Aceste imne constau în mărturisirea actelor mîntuitoare și a puterii lui Dumnezeu în Hristos, iar această mărturisire continuă în rugăciune și în angajarea credincioșilor la o viață după voia și după pilda lui Hristos și din puterea Lui mîntuitoare. Ele sînt teologie, cult și spiritualitate în același timp.

c) Prin mărturisirea credinței în puterile și în actele mîntuitoare ale lui Hristos, lucrătoare și azi, și prin rugăciunea ce le urmează, credincioșii cer aproape întotdeauna ajutorul lui Dumnezeu, sau mîntuirea, sau în general mila lui. De aceea multe imne termină cu cererea milei lui Dumnezeu sau a lui Hristos: «Doamne, miluiește-ne». La rîndul lor, rugăciunile încep cu amintirea unor puteri și acte mîntuitoare ale lui Dumnezeu din trecut, ca să sfinșească cu cererea milei Lui, sau a unui anumit ajutor, pe baza convingerii că lucrarea mîntuitoare a lui Hristos se continuă și azi.

Intr-un tropar la Duminica Ortodoxiei se cîntă: «Ne închinăm icoanei Tale neprihănite, Bunule, cerînd iertare de greșalele noastre, Hristoase Dumnezeule. Căci cu voia bine ai voit a Te sui cu trupul pe cruce, ca să izbăvești pe cei ce i-ai zidit din robia vrăjmașului. Pentru aceasta cu mulțumire strigăm Tie: toate le-ai umplut de bucurie, Mîntuitorul nostru, Cel ce ai venit să mîntuiești lumea».

În cult totdeauna lucrarea mîntuitoare a lui Hristos e un fapt prezent. Cultul nu e memorie, ci eveniment mîntuitor prezent. Sau e eveniment mîntuitor prezent, întemeiat pe lucrarea mîntuitoare trecută, re-adusă în memorie.

Tradiția e relația vie cu același Hristos integral, trăită de-a lungul generațiilor în Duhul Sfînt. Și această relație cu Hristos în plinătatea Lui e o relație de rugăciune-ajutor. Pentru credincioșii Biserica e comuniune de rugăciune și de experiență a ajutorului continuu al lui Dumnezeu; și comuniunea de rugăciune a unora pentru alții și a preoților pentru credincioși. E locul spiritual în care cer pentru ei și pentru alții și primesc și experiază încontinuu ajutorul lui Dumnezeu și sporesc în desăvîșirea duhovnicească pregătindu-se pentru viața veșnică. Numai ca comuniune de rugăciune, Biserica e și comuniune de mărturisire a același credințe în puterea și în lucrarea mîntuitoare a lui Dumnezeu în Hristos. Învățătura își arată prin aceasta și mai mult caracterul ei vital practic.

d) Unele din mărturisirile credinței și din rugăciunile comune bazează pe ele au însușirea privilegiată de a fi mijloace prin care se obține

liarul dumnezeiesc, sau unirea mintuitoare mai accentuată cu Hristos în Duhul Sfânt. Acestea sînt Tainele, ca un fel de puncte de o deosebită luminozitate și căldură în viața credincioșilor în Hristos.

e) Ultima componentă a tradiției este disciplina unei vieți după voia și după pilda lui Hristos, adică o viață duhovnicească, animată de o străduință spre puritatea sufletului, spre sfințenie, spre iubirea de Dumnezeu și de oameni. Această străduință nu poate fi dezlegată de Dumnezeu credinței în puterea purificatoare și desăvîrșitoare a lui Hristos, de rugăciunea către Dumnezeu, pentru primirea ajutorului Lui, și de experiența prezenței și lucrării lui în suflet și în lume. Cu cât e mai înaintat cineva într-o astfel de viață cu atît rugăciunea lui e mai deasă și conștiința legăturii cu Hristos e mai adîncă, legătura aceasta însăși devenind mai adîncă și mai intimă. Se poate ajunge astfel pînă la rugăciunea necătată și pînă la conștiința permanentă a trăirii în Hristos. Pe de altă parte această viață duhovnicească, care e o viață de trăire după voia și după pilda lui Hristos, de trăire conștientă în Hristos și de rugăciune, nu e lipsită de mărturisirea învățăturilor de credință, adică de credința în lucrarea mintuitoare și desăvîrșitoare a lui Hristos, și de împărțirea de această putere și lucrare prin Sfintele Taine. În această viață duhovnicească, caracterul vital practic al învățăturii despre Hristos și despre lucrarea Lui mintuitoare și desăvîrșitoare își atinge treapta supremă. În această viață Hristos ca sursă de unică putere mintuitoare apare în cea mai deplină și mai eficientă lumină.

În Biserica Ortodoxă cu cit își însușește cineva mai mult tradiția Bisericii, cu atît se adîncește mai mult în viața duhovnicească. Numai cei ce n-au gustat din viața duhovnicească găsesc tradiția «formalistă» și prind scurtări sau modificări ale ei. Transmiterea, primirea, trăirea Tradiției are în ea caracterul unei flăcări care se actualizează în modul cel mai deplin pe treptele unei vieți duhovnicești superioare, adică în viață după pilda lui Hristos, din trăirea cu El și în El prin rugăciune.

În transmiterea tradiției liturgice, care e unită, cum s-a spus, cu transmiterea mărturisirii de credință, cu practica rugăciunii comune și cu primirea harului și a ajutorului lui Dumnezeu, lucrarea preotului și a episcopului are un rol necondiționat și oarecum central. Acest rol iese în relief și în propovăduirea învățăturii de credință, care implică nu numai mărturisirea ei plină de convingere, ci și explicarea ei în acord cu înțelesul ei de totdeauna și din toată Biserica. Această explicare înseamnă și o aplicare la viața generației de credincioși sau a credincioșilor cărora li se propovăduiește. Aci se manifestă cu deosebire rolul episcopului și al Sinodului episcopal, ajutați de teologi în menținerea unității Bisericii. Desigur prin credință și cult, poporul credincios participă și el la această transmitere, primire și mărturisire a credinței și foarte intens la transmiterea duhului și practicii rugăciunii unită cu mărturisirea credinței. Dar poporul credincios are un rol și în țilcuirea și deplină a credinței, mai ales prin aplicarea ei la viața sa concretă. Prin aceasta poporul credincios participă la transmiterea vital-practică a credinței și

în felul acesta se produce o nouă legătură între învățătura credinței și între viața duhovnicească, amîndouă transmițîndu-se ca un tot printr-o apreciabilă lucrare a întregului popor bisericesc.

Mai ales în admîcirea vieții în Hristos și în transmiterea unei vieți spirituale aprofundate, rolul personal al unor credincioși iese puternic în relief.

În Biserica Ortodoxă un rol de prim ordin în această trăire și transmitere a unei vieți duhovnicești aprofundate îl au monahii. Ei transmit nu numai între ei, această tradiție, cit mai deplin trăită, prin învățătura, țilcuire și pilduire, trecută de la Părinții duhovnicești la fiii duhovnicești, ci întrețin preocuparea de ea și între coilalți credincioși, care se străduiesc și ei într-o viață duhovnicească mai deosebită. Tradiția acestei vieți duhovnicești, ca trăire conștientă cit mai aprofundată cu Hristos, și ca împlinire maximală a poruncilor Lui, sau ca aplicare cit mai adîncă a învățăturii Revelației, își are începuturile încă în viața creștină din timpul apostolilor, dar ca țilcuire ea s-a sistematizat prin Sfinții Părinți și în mod mai special prin marii părinți duhovnicești ai secolelor IV—VII. Atunci s-au cristalizat sentințele patericale și filocalice, rod al unor serioase aplicări a preceptelor creștine și al unor profunde experiențe duhovnicești (Apoptegmata și bogăția scrierilor duhovnicești). Tradiția aceasta s-a transmis de atunci încoaace în Biserica Ortodoxă nu numai prin comunicarea personală, orală și pilduitoare de la Părinții duhovnicești la fiii duhovnicești, ci și prin copierea, iar mai tirziu prin țipăirea sentințelor și scrierilor duhovnicești ale acelor mari maieștri ai vieții duhovnicești din secolele IV—VII, după a căror pildă s-au produs și alte țilcuiri duhovnicești ulterioare. Aceste scrieri au stîlizat în duhul lor viața spirituală nu numai a monahismului ortodox ci, la un nivel mai modest și viața spirituală a popoarelor ortodoxe. Din cînd în cînd trăirea vieții duhovnicești după normele acestor țilcuiri se re-aprînde în lumea monahală și prin ei și în largi cercuri de mireni, mai deosebit în duhul acelor scrieri.

Astfel această trăire s-a reaprins în Biserica Ortodoxă în general prin mișcarea isihastă din secolul al XIV-lea.

În Țările românești primele minăștiri cunoscute și mai mari întemeindu-se în a doua jumătate a secolului XIV, îndată după organizarea acelor țări, aceste minăștiri au preluat de la început tradiția duhovnicească reaprinsă și imprimată de duhul isihasmului care a avut și un mare rol în susținerea spirituală din aceste țări. Monahismul ortodox românesc din Moldova și din Țara Românească a trăit cu o mare seriozitate viața duhovnicească reaprinsă de mișcarea isihastă și scrierile duhovnicești din secolele IV—VII au fost copiate cu sîrguință în minăștirile acestor țări. Trăirea aceasta intensă a vieții duhovnicești s-a prelungit în Țările românești multă vreme. Isihastii, numiți de poporul român «sihaștri», au fost — unii dintre ei — sfințnici și susținătorii domnitorilor și ai poporului român în luptele de apărare antiotomană a statelor românești.

Prezența acestei vieți duhovnicești în minăstrile Moldovei a determinat pe monahul Paisie Velicicovski să se așeze la mijlocul secolului XVIII în unele din aceste minăstiri, contribuind la o nouă aprindere a ei și la mișcarea de traducere și copiere intensă a scrierilor duhovnicești, filocalice, în limba românească și slavă.

Intrucât limba acestor traduceri devenise mai greu accesibilă prin vechimea ei și aceste scrieri se aflau mai mult în manuscrise, din care multe păstrate în bibliotecile centrale, s-a ivit în ultimii zeci de ani trebuința unei noi traduceri a scrierilor filocalice și a unor tipări a lor. O astfel de traducere și tipărire parțială a avut loc de fapt în anii 1946—1948 și traducerea aceasta este pe cale de-a fi tipărită în contiuare. Deoarece, între timp viața duhovnicească a credincioșilor Bisericii s-a orientat și spre alte conținuturi de cultură, mai diferite de conținutul vechilor scrieri duhovnicești, s-a simțit trebuința ca aceste scrieri, în noua lor traducere, să fie prevăzute cu introduceri și note care să aplice noțiunile spirituale ale vieții descrise de aceste scrieri, de orizontul lor cultural contemporan. În general, publicarea acestor scrieri s-a bucurat de o primire favorabilă.

Scrierile filocalice s-au dovedit capabile să răspundă și unor probleme și cerințe spirituale ale credincioșilor de azi. E de menționat că *Patericul* (sau *Apophtegmele*) tipărit în diferite ediții românești la sfârșitul secolului trecut și la începutul celui actual, este și el foarte gustat nu numai în cercurile monahale ci și în cele ale credincioșilor mireni.

II: Ce concluzii am putea trage din expunerile de mai sus în privința conținutului și modului de transmitere a tradiției astăzi, din punct de vedere ortodox? E necesară o reducere a conținutului tradiției și o schimbare a modului de transmitere a ei?

— Mai întâi observăm că din expunerea de mai sus nu s-a putut desprinde o separare între conținutul tradiției și între modul de transmitere a ei. Tradiția nu e decât modul de aplicare practică, sau de transmitere a lucrării însăși a lui Hristos, ca conținut al Revelației. Și ni se pare că modul ortodox de transmitere a acestui conținut e cel mai corect și mai eficient. Acest conținut se cere transmis în cadrul general bisericesc, printr-o participare a cercurilor largi ale credincioșilor, și într-un mod viu și practic care poate fi făcut mai de folos acestor cercuri, prin mărturisire, rugăciune a ajutorului dumnezeiesc și a mântuirii și prin viața duhovnicească după pilda lui Hristos și din puterea Lui. Transmiterea aceasta nu poate fi numai opera prin excelență teoretică a unei autorități bisericești sau a unor teologi. Conținutul și modul de transmitere al tradiției trebuie să-și evidențieze caracterul lor mântuitor. Ele trebuie să ajute pe credincioși să vadă că mântuirea lor depinde de ajutorul lui Hristos cel mărturisit cu toată convingerea, cel a cărui putere este primită și expertată prin rugăciune și prin Taine.

— A doua concluzie pe care credem că o putem deduce din cele spuse mai înainte este că conținutul Tradiției și modul de transmitere

și de trăire al ei, nu se însușesc în aceeași extensiune și cu aceeași sensibilitate și în aceeași adâncime de toți credincioșii. De aceea nici conținutul, nici modul, nici trăirea Tradiției nu trebuie reduse după un prețios interes uniform al credincioșilor pentru ele. Au existat în trecut credincioși însetați după o cunoaștere cât mai bogată a conținutului Tradiției, după o împărțire din el în cit mai multe forme și după o trăire cât mai intensă a lui, trăire care în fond e trăirea Evangheliei sau a lui Hristos. Asemenea credincioși există și astăzi. Și există alții care se mulțumesc cu conținuturi mai reduse, cu moduri de primire mai comune și cu o trăire de grade mai puțin intense ale Tradiției. Există în Ortodoxie din vechime ideea scării cu diferite trepte pe care se află credincioșii în năzuința lor de desăvîrșire spirituală (*Expectazele Sfantului Grigorie de Nisa*); diferite trepte pe același drum suitor.

Din interesul cu care sînt primite scrierile duhovnicești în Biserica Ortodoxă Română chiar azi, se arată că asemenea străduințe de cunoaștere și de aplicare a conținutului Tradiției într-un mod mai accentuat există și azi. Biserica trebuie să-și mențină Liturgia și cultul ei, rugăciunile și expunerile credinței, rînduielele de viață spirituală în toată extensiunea lor, lăsînd credincioșilor posibilitatea să participe la ele după trebuințele și treptele lor spirituale. Biserica e prin excelență scaldătoare Vitezdei, punînd la dispoziția credincioșilor toate darurile dumnezeiești. Fiecare se roagă în ea și cere de la Dumnezeu în ea cit simte de a uniformiza ceea ce Dumnezeu oferă prin Biserica, fie potrivit unei trepte spirituale mai coborîte, pe care se află alții, e menită să dea greș, făcînd fie ca Biserica să mențină lîngă ea numai un cerc mic de credincioși, fie să ducă la o superficializare generală a vieții bisericești și să piardă pe credincioșii mai însetați de o viață religioasă mai caldă și mai intensă. În Biserica pot și trebuie să apară în toate timpurile sfinți, ajutînd ea însăși la aceasta; dar ea trebuie să lîngă sine și pe credincioșii ce se mulțumesc cu foarte puține practici religioase. Cei dintîi vor ajuta pe cei din urmă și le vor stimula voința spre mai mult. «Căldicelul» generalizat ar stînge toată căldura vieții în Biserica. Tradiția de slujbe și de sfaturi duhovnicești ale Bisericii e un ocean inepuizabil din care fiecare credincios ia cit poate, neputîndu-l niciodată, căci Biserica e intrarea în infinitul dumnezeiesc.

— Dar — și aceasta este a treia concluzie pe care credem că o putem deduce —, este necesar ca conținutul Tradiției și modul ei de transmitere intrucît au un caracter vital-practic, să se bucure din partea Bisericii de o tălcuire prin care să se facă evidentă credincioșilor de azi faptul că fără Hristos viața e searbădă, e tristă, e fără sens, e folosită de forța creatoare pe care o dă bucuria comuniunii adevărate. Să le facă evident că singura scăpare de această tristețe este credința într-un Dumnezeu personal transcendent, care în Hristos ne oferă mîntuirea. Numai Dumnezeu venit aproape de noi în chipul unei persoane umane,

dar în același timp, cu putere dumnezeiască, garantează valoarea necreștinească a persoanei umane și ne oprește de la transformarea lor în obiecte de care să profităm.

Dar prezentând credincioșilor pe Hristos ca singurul Mântuitor, ca singurul garant al persoanei umane în veșnicie, Biserica trebuie să-și înfățișeze în realitatea deplină a Persoanei lui de Dumnezeu și om în același timp și în lucrarea actelor lui mântuitoare, trăite ca acte ale unei persoane supreme și apropiate, în realitatea acțiunii Lui continue de mântuire a persoanelor umane, prin legătura activă în care se află cu ele prin ajutorul ce li-l dă în străduința lor după unitatea în El, după ridicarea lor din pasiunile egoiste și lipsite de orizont, legate exclusiv de trupul și de lumea trecătoare.

Dacă în toate timpurile Biserica a apropiat pe Hristos de credincioși, făcând mântuirea lui, potrivit cu înțelegerea din fiecare timp, ea trebuie să o facă și azi potrivit cu timpul nostru, cu problemele de azi, fiind seama de orizontul intelectual uman cu mult mai schimbat decât orizonturile succesive din trecut, fiind seama de întrebările cu mult mai grele pe care acest orizont i le pune credinciosului în calea recunoașterii necesității lui Hristos.

Dar evidențierea necesității și a mântuirii reale pe care o reprezintă Hristos și pentru contemporanii noștri, Biserica trebuie să o facă convingându-i în același timp în mod practic de puterea comununii, de bucuria rugăciunii, ca relație cu persoana de supremă iubire și căldură a lui Hristos, de experiența ajutorului de toate felurile pe care Hristos li-l dă, sau pe care îl găsec în comunitatea liturgică și spirituală a Bisericii.

Biserica Ortodoxă crede că poate afirma, bazată pe experiența pe care continuă să o facă și azi, că Hristos comunicat ca realitate personală vie și mântuitoare, în același timp transcendentă și imanentă, atotputernică și delicat umană, răspunde trebuințelor celor mai profunde și mai permanente ale ființei umane de todeauna, deci și ale celei de azi; că modurile de comunicare comunitară și mântuitoare cu El, prin mărturisire și rugăciune comună din partea credincioșilor, prin har și ajutor din partea Lui, răspund cel mai deplin trebuințelor profunde ale omului credincios de oricând; în sfârșit, că viața spirituală adâncită cu Hristos, așa cum a fost filială de marii Părinți duhovnicești din primele secole creștine, trezește, mișcă și împlinește aceleași aspirații și posibilități ale ființei umane de oricând.

Pr. Prof. N. C. Buzescu

PREOCUPĂRI TEOLOGICE ÎN JURNALUL LUI GALA GALACTION

Importanța Jurnalului pentru teologi. — Apariția *Jurnalului* lui Gala Galaction (vol. I, București, 1973, 717 p.) a fost unul din cele mai însemnate evenimente literare ale anului 1973, așa cum a subliniat cu entuziasm întreaga noastră critică literară. Teodor Virgolicci reamărcă în introducerea sa critică: «*Jurnalul* înfățișează o imagine caleidoscopică a biografiei morale și spirituale a autorului, în evoluția sa» (p. 7). Iar criticul Radu Popescu consideră că *Jurnalul* depășește limita unei confesii subiective și conține «o mărturie a vieții, a gândirii și a simțirii românești (...) de o îndrăzneală sinceritate și de o mare frumusețe» («România liberă», 5 sept. 1973). Valeriu Ripeanu notează: «Gala Galaction nu era numai un analist de o mare finețe a sufletului său (...), ci un observator necrușător al vieții sociale asupra căreia ne-a lăsat (...) judecăți de o mare acuitate» («Contemporanul», 14 sept. 1973). Astfel, personalitatea sa «extraordinară», deși cunoscută de mulți, apare toluși, într-o lumină nouă. Suflet complex, hipersensibil, interiorizat, sub imperiul unei rațiuni lucide originale, — sensibilitatea sa a excelat printr-o religiozitate adâncă, constituind un caz aparte, pentru psihologia creștină. De aceea *Jurnalul* impune să fie cercetat și sub unghiul unei confesii creștine; un aspect bogat și de mare valoare pentru teologia ortodoxă românească, deoarece nu posedă o literatură specifică de acest gen. Urmărim cu emoție, de-a lungul *Jurnalului*, o experiență duhovnicească originală, care se desăvârșește într-o convertire «miraculoasă și uimitoare», cum o numește el însuși.

Calea transfigurării sale spirituale e simțosă și plină de dramatism. Poate fi considerată convertirea sa un adevărat «caz»? Prin comparație cu alte convertiri celebre din istoria creștinismului, credem că da. Dacă ne gândim la convertirea Sfintului Apostol Pavel, a Sfintului Iustin Martirul și Filozoful, a Fecitului Augustin, a Sfintului Ioan Gură de Aur, a Sfintului Grigorie Teologul, a lui Pascal sau a lui Giovanni Papini, observăm și la el, ca și la aceștia, fenomenul rupții brusce cu trecutul, lepădarea eului proconversonal, renașterea spirituală insolită și formarea lăuntrică a unui nou chip duhovnicesc. Cu alte cuvinte, în toate cazurile, se petrece o transmutație de energie spirituale latente, într-un act de conștiință creștină exuberantă, extatică. Direcția acestei mutații este, în mod irevocabil, Hristos. Cazul Galaction e complex. Căutând, pasional, adevărul absolut ajunge la teism, la teologie. Marea sa sensibilitate morală crește impresionant și, ajunsă la maximum-ul conștiinței păcătoșeniei sale, îl apropie de limanul mântuirii: de Hristos și de Biserica. Evenimentele externe contemporane siesi sînt filtrate prin conștiința și sensibilitatea sa artistică și este captat de fiorul frumuseții morale și divine, care vor constitui și izvoarele permanente ale inspirației și creației sale literare și teologice. Arta liturgică creștină și bisericăscă l-au convertit la frumusețea slujirii preoțești. Treptat, în ascensiunea sa duhovnicescă, își dăruiește ființa lui Hristos, Bisericii Ortodoxe și teologiei ortodoxe. *Jurnalul* său nu este o confesiune de tip augustinian, dar are un bogat conținut teologic, legat de viața sa sufletească, de particularitățile sale mistice, de convertirea sa, de concepțiile sale filozofice și religioase, de reflecțiile sale asupra